

Mocsár

Géza.

A

magyar

állam-

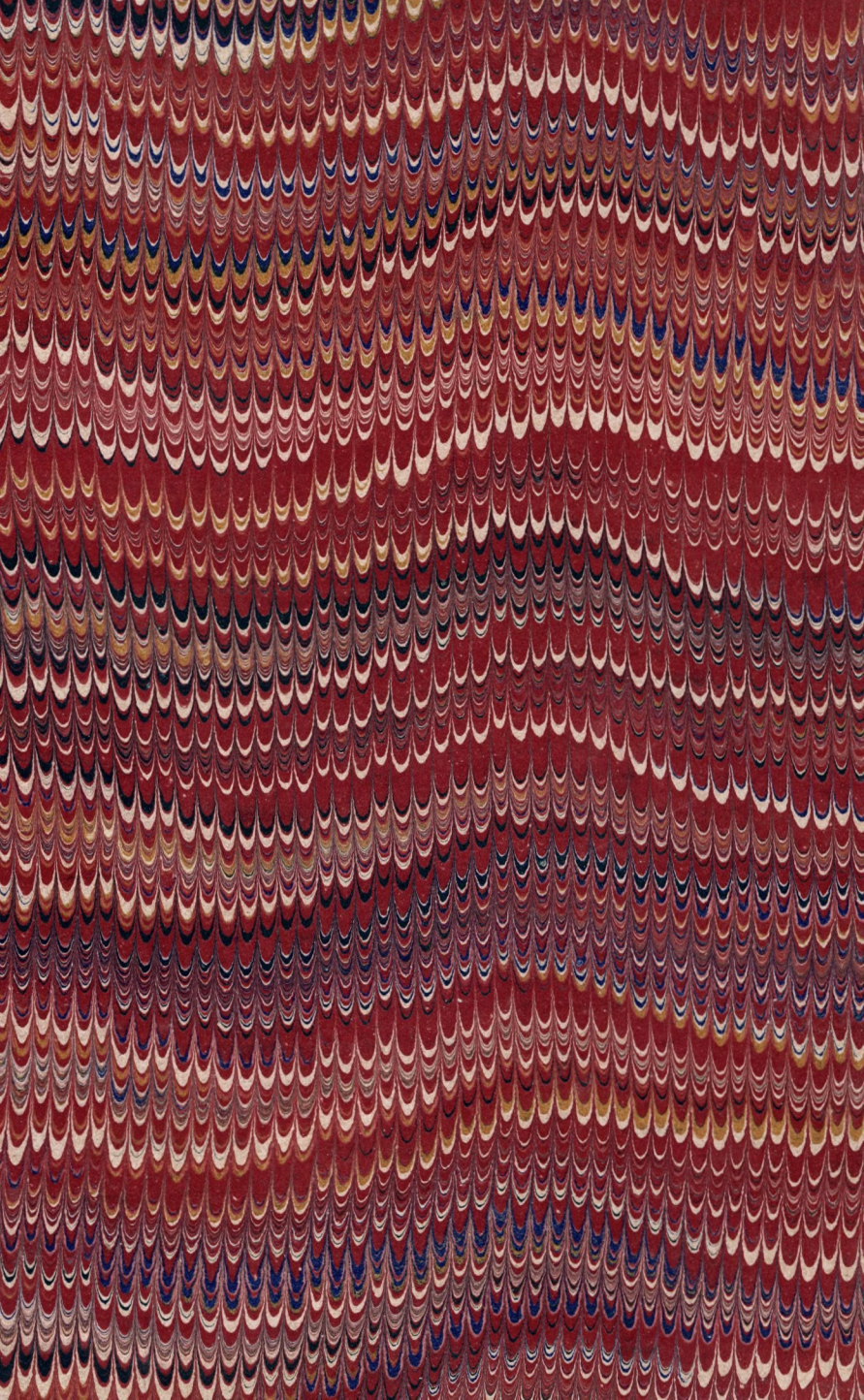
vagyoni

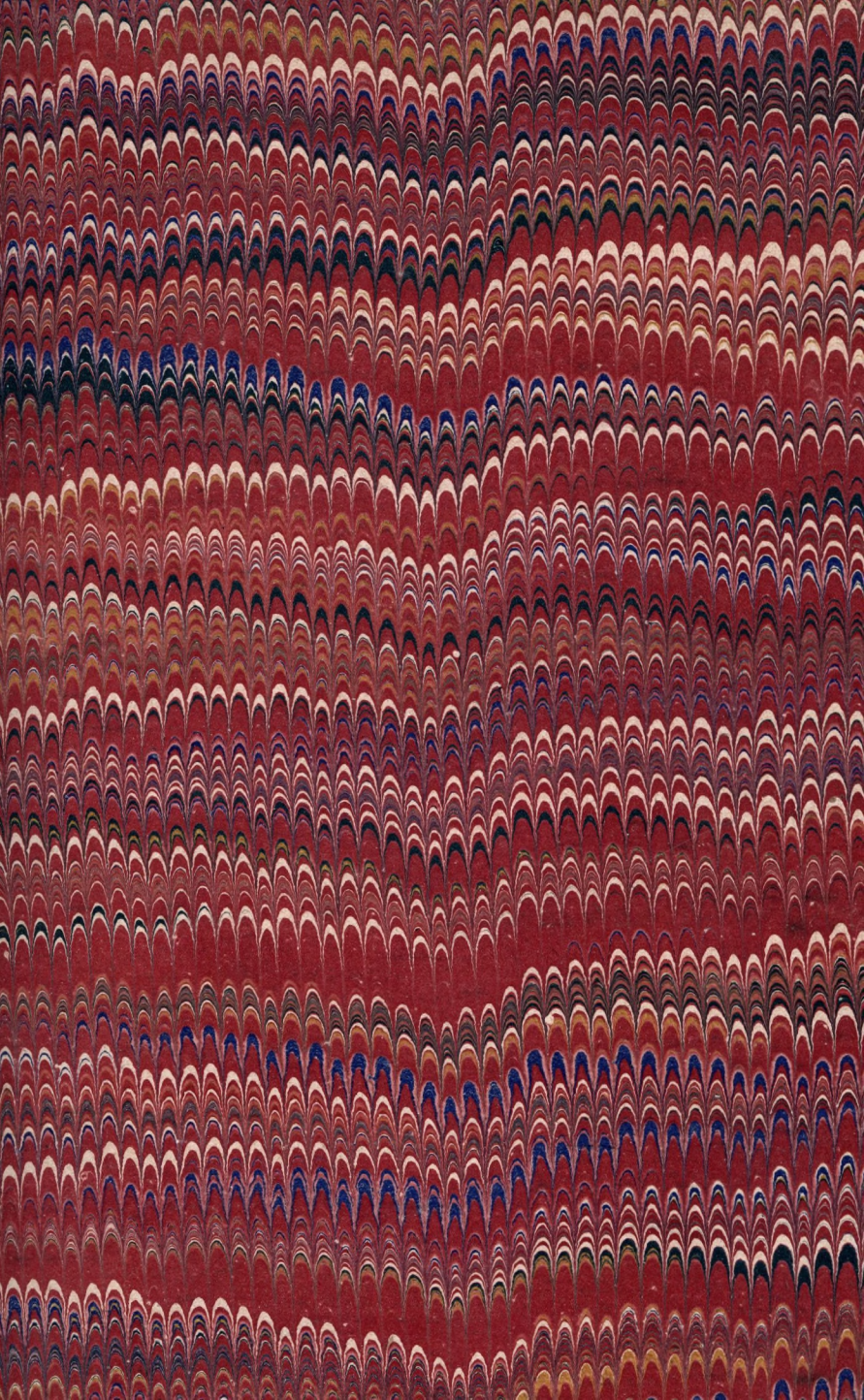
ról.

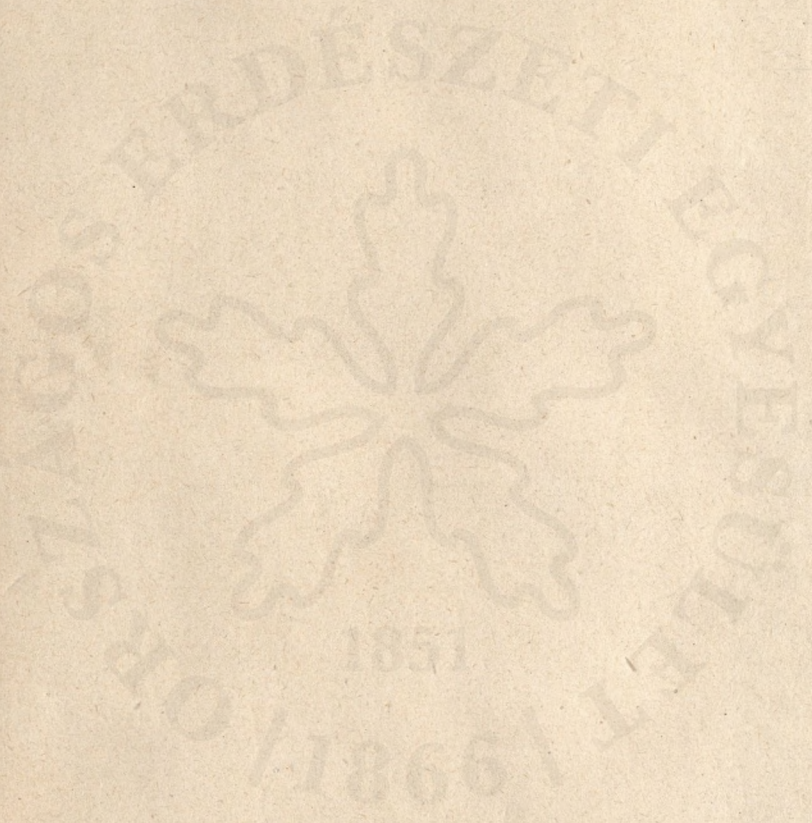

DK

125

OEE Könyvtár
Áll. EII. 2018

A

MAGYAR ÁLLAMJAVAKRÓL.

ELMONDTA

MOCSÁRY GÉZA,

Ung megye n.-bereznai képviselő

AZ 1879. MÁRCZIUS 5 ÉN TARTOTT ORSZÁGOS ÜLÉSBEN.

Q. k. 96.

BUDAPEST,

NYOMATOTT WODIANER F.-NÉL.

1879.

OEE Könyvtár
Áll. II. 2018

WAGNER KÁROLY ERDÉSZETI DIGITÁLIS SZAKKÖNYVTÁR

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

ERDŐTUDOMÁNYI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOK

Az ország legtekintélyesebb vagyoneértékét képezik az államjavak, melyekhez az erdészet, bányászat s a szorosabb értelemben vett állami jószágok soroztatnak.

Ezen javak nemcsak nagy értéküknél fogva érdemlik meg, hogy velük a t. ház s a t. kormány foglalkozzék, de főleg azért méltatandók különös figyelemre, mert ezeknek kezelése a nemzet magán- s közgazdasági életével mintegy elválaszthatlanul össze forr, s mert a legújabb állami hitelműveletek is ezen javaknak politikai jelentőséget adnak, — de ezen felül eme politikai jelentőséget növeli azon szem elől nem téveszthető körülmény is, hogy az ország némely vidékein az államjavak gazdaságával egyes nagyobb kerületek lakói foglalkozván, azoknak mondhatni egyedüli keresetforrását képezik.

Mindezen fontos s eléggé nem méltányolható indoktól vezéreltetve jelen felszólalásom tárgyát egyedül az államjavak költségvetése, az elmúlt időkbeni kezelési rendszer megbírálása s jövőre nézve követhető némely egyes intézkedéseknek javaslatba hozatala fogja képezni.

Az elbírálást s a javaslatok tételét megkönnyíti nékem azon kedvező körülmény, hogy az államjavaknak tíz évi kezelési eredményéről 1867-től 1877-ig a zárszámadásokból a legrészletesebb s a leghitelesebb kimutatásokat bírjuk, hogy ezen fontos anyagot a maga egész valójában felölelhessük, elkerülhetlenül szükséges bevezetésül a kezelési eredményrel, mint beszédem főtenyezőjével megismerkedni; nem épen a legkellemesebb feladatok közé tartozik a t. háznak ezen hosszas fejtegetést, mely majdnem kizárólag számokkal foglalkozik, meghallgatni, de mert ez még a házban tüzetesen elmondva nem volt, talán megengedi nékem a t. ház, hogy becses figyelmöket a számcsoportozatok elmondásával érdemen túl is fárasztani fogom.

A 10 évi zárszámadás a következő eredményeket tünteti fel; s ezt a zárszámadásokból idézem :

Az 1867/8 évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatik :

I. a bányászatnál bevétel	21.006,678	frt.
" kiadás	20.681,399	"
" fölösleg	325,279	"
Tényleges eredmény volt bevétel	30.899,732	"
" " " kiadás	28.310,515	"
" " " fölösleg	2.589,217	"
II. Az erdészetnél előírva bevétel	1.776,693	"
" " kiadás	1.389,692	"
" " fölösleg	887,001	"
Tényleges eredmény volt bevétel	2.141,994	"
" " " kiadás	1.454,495	"
" " " fölösleg	687,499	"
III. Gazdaszatnál előirt bevétel	3.809,859	"
" " kiadás	1.743,858	"
" " fölösleg	2.066,006	"
Tényleges eredmény bevétel	3.118,846	"
" " kiadás	1.625,664	"
" " fölösleg	1.493,182	"

Az 1869. évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatott :

I. A bányászatnál bevétel	23.877,900	frt.
" kiadás	22.723,300	"
" fölösleg	1.154,600	"
Tényleges eredmény volt bevétel	34.440,634	"
" " " kiadás	34.389,044	"
" " " fölösleg	51,590	"
II. Az erdészetnél előírva bevétel	2.307,600	"
" " kiadás	1.693,600	"
" " fölösleg	614,000	"
Tényleges eredmény volt bevétel	2.155,383	"
" " " kiadás	1.589,158	"
" " " fölösleg	566,225	"

III. Gazdászathnál előirt bevétel	3.598,500	frt.
" " kiadás	1.645,700	"
" " fölösleg	2.312,800	"
Tényleges eredmény bevétel	3.569,216	"
" " kiadás	1.748,447	"
" " fölösleg	1.826,789	"

Az 1870. évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatott :

I. A bányászatnál bevétel	16.530,500	frt.
" kiadás	15.315,860	"
" fölösleg	1.214,700	"
Tényleges eredmény volt bevétel	30.166,733	"
" " " kiadás	33.341,183	"
" " " hiány	2.474,450	"
II. Az erdészethnél előirva bevétel	2.642,000	"
" " kiadás	1.849,800	"
" " fölösleg	792,200	"
Tényleges eredmény volt bevétel	2.493,226	"
" " " kiadás	1.566,741	"
" " " fölösleg	926,485	"
III. Gazdászathnál előirt bevétel	3.888,300	"
" " kiadás	1.736,800	"
" " fölösleg	2.151,500	"
Tényleges eredmény bevétel	4.417,582	"
" " kiadás	1.656,948	"
" " fölösleg	2.760,634	"

Az 1871. évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatott :

I. A bányászatnál bevétel	13.574,070	frt.
" kiadás	11.723,033	"
" fölösleg	1.851,037	"
Tényleges eredmény volt bevétel	9.277,084	"
" " " kiadás	10.726,782	"
" " " hiány	1.449,608	"
II. Az erdészethnél előirva bevétel	5.256,206	"
" " kiadás	5.247,244	"
" " fölösleg	8,962	"

Tényleges eredmény volt bevétel	3.620.330	frt.
" " " kiadás	4.556,753	"
" " " hiány	936,423	"
III. Gazdaszatnál előirt bevétel	5.155,995	"
" " " kiadás	2.528,282	"
" " " fölösleg	2.627,713	"
Tényleges eredmény volt bevétel	4.651,755	"
" " " kiadás	2.353,222	"
" " " fölösleg	2.298,533	"

Az 1872. évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatott :

I. A bányászatnál bevétel	14.544,401	frt
" " " kiadás	14.460,684	"
" " " fölösleg	83,767	"
Tényleges eredmény volt bevétel	13,187,805	"
" " " kiadás	14.585,540	"
" " " hiány	1.397,735	"
II. Az erdészetnél előirva bevétel	10.182,454	"
" " " kiadás	7.166,909	"
" " " fölösleg	3.015,545	"
Tényleges eredmény volt bevétel	8.542,348	"
" " " kiadás	7.641,882	"
" " " fölösleg	900,466	"
III. Gazdaszatnál előirt bevétel	4.661,812	"
" " " kiadás	2.059,069	"
" " " fölösleg	2.602,743	"
Tényleges eredmény bevétel	4.167,674	"
" " " kiadás	2.800,523	"
" " " fölösleg	1.367,151	"

Az 1873. évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatott :

I. A bányászatnál bevétel	14,319,985	frt.
" " " kiadás	14.039,972	"
" " " fölösleg	280,013	"
Tényleges eredmény volt bevétel	16.888,429	"
" " " kiadás	19.178,023	"
" " " fölösleg	2.289,594	"

II. Az erdészetnél előirva bevétel	14.411,078	frt.
" " kiadás	9.646,873	"
" " fölösleg	4.764,205	"
Tényleges eredmény volt bevétel	7.211,356	"
" " " kiadás	6.913,177	"
" " " fölösleg	308,179	"
III. Gazdászatnál előirt bevétel	5.219,886	"
" " kiadás	2.009,867	"
" " fölösleg	3.210,019	"
Tényleges eredmény volt bevétel	4.186,647	"
" " " kiadás	1.809,008	"
" " " fölösleg	2.377,639	"

Az 1874. évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatott:

I. A bányászatnál bevétel	14.035,602	frt.
" " kiadás	13.870,964	"
" " fölösleg	164,638	"
Tényleges eredmény volt bevétel	9.926,712	"
" " " kiadás	4.773,142	"
" " " hiány	1.846,430	"
II. Az erdészetnél előirva bevétel	9.674,944	"
" " " kiadás	5.855,940	"
" " " fölösleg	3.819,004	"
Tényleges eredmény volt bevétel	6.334,299	"
" " " kiadás	5.265,757	"
" " " fölösleg	708,542	"
III. Gazdászatnál előirt bevétel	5.251,113	"
" " kiadás	1.764,660	"
" " fölösleg	3.486,453	"
Tényleges eredmény volt bevétel	4.469,308	"
" " " kiadás	1.874,233	"
" " " fölösleg	2.585,075	"

Az 1875. évi költségvetési előirányzat szerint előirányoztatott:

I. A bányászatnál bevétel	11.639,081	frt.
" " kiadás	11.540,496	"
" " fölösleg	48,585	"

Tényleges eredmény volt bevétel	7.776,137	frt.
" " " kiadás	8.701,600	"
" " " hiány	935,463	"
II. Az erdészetnél előírva bevétel	7.352,980	"
" " " kiadás	4.904,749	"
" " " fölösleg	2.448,231	"
Tényleges eredmény volt bevétel	7.197,339	"
" " " kiadás	4.990,676	"
" " " fölösleg	2.206,663	"
III. Gazdászathál előírt bevétel	6.130,896	"
" " " kiadás	1.770,342	"
" " " fölösleg	4.360,554	"
Tényleges eredmény volt bevétel	4.627,703	"
" " " kiadás	1.679,996	"
" " " fölösleg	2.947,707	"

Az 1876. évi költségvetési előirányzat szerint előírányoztatott:

I. A bányászathál bevétel	10.579,534	frt.
" " " kiadás	10.078,615	"
" " " fölösleg	500,919	"
Tényleges eredmény volt bevétel	9.756,379	"
" " " kiadás	10.286,599	"
" " " hiány	530,220	"
II. Az erdészetnél előírva bevétel	6.550,000	"
" " " kiadás	4.244,050	"
" " " fölösleg	2.305,950	"
Tényleges eredmény volt bevétel	6.274,637	"
" " " kiadás	3.917,901	"
" " " fölösleg	2.356,736	"
III. Gazdászathál előírt bevétel	5.444,385	"
" " " kiadás	1.487,566	"
" " " fölösleg	3.956,819	"
Tényleges eredmény volt bevétel	4.170,909	"
" " " kiadás	1.473,941	"
" " " fölösleg	2.696,968	"

Az 1877. évi költségvetési előirányzat szerint előírányoztatott:

I. A bányászatnál bevétel	9.097,518	frt.
" " kiadás	9.094,376	"
" " fölösleg	3,142	"
Tényleges eredmény volt bevétel	9.601,593	"
" " " kiadás	9.413,264	"
" " " fölösleg	188,329	"
II. Az erdészetnél előírva bevétel	6.653,467	"
" " " kiadás	4.034,203	"
" " " fölösleg	2.619,264	"
Tényleges eredmény volt bevétel	5.970,405	"
" " " kiadás	3.765,932	"
" " " fölösleg	2.204,473	"
III. Gazdászatnál előírt bevétel	4.843,566	"
" " " kiadás	1.398,868	"
" " " fölösleg	3.444,698	"
Tényleges eredmény volt bevétel	4.439,702	"
" " " kiadás	1.657,949	"
" " " fölösleg	2.781,753	"

Ezen 10 éves zárszámadás átlagából a következő eredményekre jutunk:

a bányászatnál előírányoztatott 5.626,910 frt felesleg, ellenben mutatkozott egy 7.064,454 frtból álló hiány; az erdészetnél előírányoztatott 21.274,358 frtos fölösleg, azonban nem lett tényleg csak 9.830,847 frt; az államjóságoknál előíratott egy 30.279,303 frtos fölösleg, s tényleg nem lett több, mint 23.133,940 frt; az előírányzat szerint a 10 éven át évenként átlag kellett jövedelmezni:

I. a bányászatnak	562,691	frt
II. az erdészetnek	2.127,435	"
III. a jóságoknak	3.027,930	"

Tényleg pedig az évi átlag jövedelem tesz:

I. bányászatnál hiánylatot	706,445	frtot
II. erdészetnél fölösleg	983,084	"
III. gazdaszatnál „	2.313,940	"

E szerint az évi költségvetés s a tényleges eredmény között a tiszta jövedelemnél a differentia évi átlagban teszen:

I. bányászat	1.269,136	frtot.
II. erdészetnél	1.144,351	„
III. gazdaságnál	965,405	„

A 10 éven keresztül a költségvetés és az előirányzatban a tényleges eredménnyel szemben a jövedelemnél a következő eltérés van:

I. a bányászatnál	12.691,360	frttal
II. az erdészetnél	11.443,510	„
III. a gazdaságnál	9.654,050	„ kevesebb.

A legjobb év volt:

I. a bányászatnál az 1867 8-iki	2.589,217	frt fölösleggel
II. az erdészetnél az 1876-iki	2.356,736	„ „
III. a gazdaságnál az 1875-iki	2.947,707	„ „

A legrosszabb volt:

I. a bányászatnál az 1870-iki	2.474,450	frt hiánylattal
II. az erdészetnél az 1871-iki	336,423	„ „
III. a gazdaságnál az 1872-iki	1.367,151	„ fölösleggel.

Egy évi átlagos jövedelem a legjobb évben tenne mind a három ágánál együttevén 7.893,660 frt fölösleget, s legrosszabb évben teszen az átlagos eredmény 2.043,702 frt hiányt, ekként a két év közötti különbség jövedelemre nézve 9.937,362 frt.

Az állami számvérvőszéknek kimutatása szerint 1877. évben az államvagyon e 3 nemének tőkéje így van értékelve:

I. a bányászat ér (ide nem értve a sóbányákat)	33.385,348	frtot.
II. az erdészet ér	26.961,800	„
III. a jószágok érnek	45.277,304	„

Összesen 105.598,833 frtot.

A 10 évi átlag szerint a bányászat tőkéje nem jövedelmezett semmit; az erdészeté $3^{.06}/100^0/0$ -ot, a gazdaságé $5^{.12}/100^0/0$ -ot s ha az egész államvagyon tőkéjére felosztjuk az egész jövedelmet, s hiányt tekintet nélkül az egyes gazdasági ágakra úgy a tőke $3^{.18}/100^0/0$ kamatot jövedelmezett.

Ha veszszük a tényleges jövedelmi eredményt s azt $5^0/0$ -tal kamatozva tőkésítjük, úgy

I. a bányászat értéke semmi
 II. az erdészeti 19.961,680 frt
 III. a gazdasági 46.278,800 „
 vagyis az államszámvevőszék becslése, s a jövedelem utáni érték között ezen eltérés van:

I. erdészetről kevesebbet ér 7.264,500 frttal
 II. gazdaságnál többet ér 1.001,496 „

Ezen 10 évi átlagos jövedelmi kimutatásból három főtanuságot vonhatunk le, először hogy az állami javaknak költségvetésénél az előirányzott bevétel messze elmarad a tényleges bevételi eredménytől, másodsor, hogy a bányászat a lehető legrosszabb karban van úgy, hogy annak fenntartása jelenlegi állapotában csakis a legnagyobb áldozatok igénybe vételével lehetséges, s végre hogy az államerdők s gazdaság tekintve a fa árának rendkívüli nyomottságát a kereslet teljes hiányát, s tekintve az országban a gazdaság terén már 5 év óta folyton beállott viszonyosságokat, melyek a magán gazdánál még ilyen jövedelmet sem engedtek elérni — s tekintve még különösen azt is, hogy az államnak még van a javai után 9.415,645 frt 41 1/2 kr. aktív bérhátraléka, a mi a 10 évi átlagos jövedelemnél a javak évenkénti átlagos fölöslegét 2.313,940 frtról majdnem egy millióval emeli s így az érték utáni 5¹²/₁₀₀°-os jövedelmet 7³¹/₁₀₀°-ra emeli föl, az adott viszonyokhoz képest kielégítő eredményt szolgáltatnak.

Ezen eredmény kedvezőségére még indokul szolgál azon el nem hallgatható lényeges körülmény, hogy az erdészetről 1869, 1870, 1871, 1872. években számos millióra menő nem épen a legokoszerűbb befektetés tételét, a mely az erdő tőkeállagához csatoltatva annak alapját neveli, de jövedelmezőség tekintetében a kívánt eredményre nem vezetett s aligha fog is vezetni, s ez az erdészeti számláját, valamint a multban úgy a jövőben is lehetőleg fogja nyomni.

De mind a mellett, hogy az előttünk fekvő eredmény talán várakozáson felüli is, nem lehet s nem szabad elmulasztani az alkalmat, a mely nehéz pénzügyi helyzetünkben ajánlatos az államjavak jövedelmeinek szaporítására foglalkozunk kell tehát az eszmével mindannyiszor, a hányszor erre az alkalom kínálkozik.

S itt is mint más állami jövedelmeinknél azon vezérélyvet kell felállítani, hogy a kiadások apasztása, s a bevételek emelése által növeljük az államjavarok jövedelmeit, azon vezérély szerint lesz szerencsém egyetmást az államjavarokra vonatkozólag elmondani; de mert a bányászat az, mely költségvetésünket leginkább nyomja s az államjavaroknak ezen neme, a mely 33,385,348 firt tőkét képvisel, a legkirivóbb; ezzel először tüzetesen fogok foglalkozni, az erdészetre, államjóságotokra s a jogügyi kezelésre beszédem folyamában futólag rátérek. Fokoztatik a bányászatnak jelentősége az által, hogy az államvagyonnak jelentékeny része $\frac{1}{3}$ -da bányamivelésből és vasgyártásból áll, és hogy ez a magánvasgyárakkal együtt úgy szólván majdnem egyedüli iparunkat képezi s hogy a kincstári vasgyáraknak fejlődése és virágzása a magán vasgyárak fejlődésével és virágzásával oly szoros összefüggésben áll, hogy amazok hanyatlásával a magán vasgyáraknak is tönkre kell menniök, miután továbbá a bányászat és a vasipar országunkban kifejtendő iparunknak alapját képezi, — mely nélkül országunk felvirágzására még gondolni sem lehet — azért ezen vállalatokra a legnagyobb gond lenne fordítandó.

A bányászat részletesen 1877. évben azon eredményt adta: a fémbánya művek 36,739 firt 29 kr-nyi veszteséget adtak, az agio nyeresemény a termelt fémeknél azonban volt 429,170 firt 42 kr-
 így tehát a fémbányászatnál . 392,431 firt 13 kr-nyi nyereség mutatkozott, azonkívül adott nyereséget a pénzverde . . 59,060 firt 19 kr-
 a dubniki bérbeadott opálbánya . . 10,450 firt 32 kr.
 A bányaműveknél nyeresemény volt 461,941 firt 64 kr.

Vesztességet adtak:

A kőszénbányák 154,956 firt 78 kr.
 A vasművek 123,950 „ 60 „
 A bánya igazgatósági kezelésből eredő veszteség 105,861 „ 32 $\frac{1}{2}$ „

A bánya-számvevőségekből eredt veszteség	86,234 frt 75 kr.
Összesen	469,151 frt 67 kr.
A jövedelem volt	461,941 „ 64 „
és így a valódi veszteség	7,210 frt 03 kr.

Egyelőre eltekintvén a bánya-igazgatóságok és bányaszámvevőségek kezelésére szükségelt költségektől a bányászathoz tartozó veszteséget a kőszénbányák és vasgyárak adták.

A kincstári birtokhoz csak két kőszénbánya tartozik: a diósgyőri és zsilvölgyi, ezeknek az 1877-iki zárszámadások szerinti eredménye volt, a diósgyőrinél 11,491 frt 48 kr jövedelem, a zsilvölgyinél pedig 166,448 frt 56 krnyi veszteség.

Miután a zsilvölgyi kőszéntelepnél az egyes rétegeknek vastagságánál és fekvésénél fogva a szenet olcsón lehetne lefejtetni, feltűnő az, hogy akkor, a midőn a diósgyőri kőszénmivelésnek, a melynek még sokféle viszontagságokkal megküzdeni kellett, meglehetősen jövedelme volt a zsilvölgyi kőszénbányászathoz, hol az olcsó és czélszerű termelés és elárusításnak a széntelep tulajdonságainál és drága befektetések folytán mindannyi tényezővel bir, ily hallatlan veszteséget adott, és miután, tekintvén az elmúlt évek számadási zárlatait, ezen veszteség akut jelleggel bir — így ezen veszteség csakis a hibás kezelés, és talán még hibásabb eladási szerződések megkötése által támadhatott.

Mindenki tudja, és ez nem tagadható: hogy Franciaország és az éjszak-amerikai államoknak vasgyárain kívül az egész világon a többi vasgyáraknak szorult helyzetök-nél fogva, működése a jövő jobb idők reményében csakis anyagi veszteségek mellett tartható fen, és így a kincstári vasgyárak veszteségén csudálkozni nem lehet, — tekintve azonban azon körülményt, a mint ezt már beszédem kezdetén is hangsúlyoztam, hogy itt Magyarországon a kincstári vasgyáraknak fejlődése és virágzása már hivatásuknál fogva is, a magán vasgyárak fejlődésével és virágzásával a legszorosabb viszonyban áll, és tekintvén azt, hogy a magyarországi vasgyártás ugyszólván egyedüli iparunkat ké-

pezi s hogy egyéb iparágaink fejlődése leginkább vasgyárainkban lelhetik főtámaszukat és egyedüli alapjukat, tekintvén továbbá azon körülményt: hogy főleg Felső-Magyarország vidékének legnagyobb része a vasgyártásból él és ezen kereset után fizeti adóját, de még az is számbaveendő, hogy éppen ezen vasgyártás megszűntével ezen vidékek lakosai az ottani kopár földekből meg nem élhetvén, kivándorlásra kényszerítettének, mi által Magyarország gazdaszata és kis ipara egyedüli legbiztosabb és legjobb vevőitől megfosztatnék, vasgyárainkban nemzetgazdaszatunknak egyik legbefolyásosabb tényezőit birjuk és így a magyar ember előtt vasiparunk jelenlegi helyzete nem lehet közönyös.

Hogy a vasgyárak helyzetén némileg segíteni lehessen, szükséges elébb mind azon tényezőkkel megismerkedni, a melyek a vasgyártást egyáltalában s továbbá a melyek a magyarországi vasgyártást különösen sujtják.

A vasiparnak európábani átalános hanyatlása csakis Angolországnek tultermelésében fekszik, mi a következő statistikai adatokból tűnik ki.

Az 1876-iki évben termeltetett nyers vas metrikus tonna 10 metermázsával számítva:

Angolországban	6.660,893
Az éjszak-amerikai egyesült államokban	2.351,618
Németország	1.614,687
Franciaország	1.522,266
Belgia	490,508
Oroszország	426,896
Az osztrák-magyar birodalom együtt véve	400,426
Svédország	351,718
Luxenburg	231,658
Spanyolország	42,875
Olaszország	20,278
A többi európai államok	60,000
Amerika az Egyesült-Államokon kívül	115,000
Ázsia	60,000
Afrika	30,000
Ausztrália	15,000

Összesen a világnak egy évi nyersvas-termelése 14.324,619 tonnát teszen és így Angolországának nyersvas-termelése az egész világon termelt nyersvasnak majd a felét képezi, és miután a többi államok a mint a következőkből ki fog tűnni, több nyersvasat visznek be, mint a mennyit kivisznek, tultermeléssel tehát csak egyedül Angolország vádolható.

Az 1877-iki évben tett az angolországi kivitel tonnákban:

Nyersvas	895,545
aczélneműekben	24,792
nyújtvasban	251,697
aczel- és vertsinekben	505,990
közönséges lemezekben	203,062
czínezett lemezekben	155,558
öntvényekben	258,890
finom vas- és aczel-gyártmányokban	24,792
vas- és aczel-drótban	51,311
Összesen	2.342,165 tonna

205.165,518 frtnyi értékben.

Tekintve továbbá azon körülményt: hogy az előbbi évekbeni vaskivitelének legnagyobb része még Éjszak-Amerikába ment, még pedig az 1872-ik évben szintén tonnákban számítva:

Nyersvas	251,505
hengerelt vas	132,291
vasuti sin vertvasból	428,529
„ „ aczelből	111,545

összesen 923,870 tonna

114,092,491 frtnyi értékben, tehát egész kivitelének a fele része, ez az utóbbi évek óta, hol Éjszak-Amerikában mindennemű vasra oly magas beviteli vámot hoztak be, hogy pl. egy tonna, tehát tíz métermázsa aczel-sinnek behozatala 28 dollárral, vagyis a mi pénzünkben 52 frt 82 krral lett megvámolva, az Angolországból Éjszak-Amerikába való bevitel annyira csökkent, hogy ez az utóbbi időkben tonnákban kitett:

Nyersvas	80,732
hengerelt vas	31,394
vasuti sín vertvasból	268
„ „ aczélból	4 515

összesen 116,909 tonna

5.235,630 frtnyi értékkel és így az előbbi évek és az 1876. évi bevétel közt 109 millió frttal csökkent, mely összeg még ki nem tünteti Angolországnak Éjszak-Amerikában szenvedett összes veszteségét. Egészben azon kár, a melyet az angolországi vasipar, az angol kereskedelem és hajószállítás az amerikai vaspiacz elzárása által szenvedett, 150 millió frtra tehető.

Ezek szerint tehát igen természetes, hogy az amerikai vaspiacz elzárása után Angolországnak iparczikkei eladására másutt kellett tért keresni, és miután ily jó bevökre, mint az amerikaiak voltak, nem talált, saját tultermelésének sulya alatt árait annyira leszállítá, hogy mindazon országokban, a hol a vasgyártás magasabb védvámok által védve nincsen, a jelenlegi eladási árak mellett vasat gyártani majdnem lehetetlen.

Ily kedvező helyzetben van Franciaország, melynek vasipara a védvámok oltalma alatt mindinkább virágzásnak indul, oly annyira, hogy Elsass-Lothringiának több nevezetesebb gyárai előnyösnek tarthatták a Franciaország határain való átköltözködést. Mindezek daczára Franciaország gyártmányaival saját vasszükségletét még mostanig fedezni képes nem volt, és azért daczára magas védvámainak, még bevitetett az 1877-iki évben 62,734 tonna vasgyártmány és 5007 tonna aczél.

Áttérve Németország vasgyártására, ez mindazon tényezőkkel bir, a melyek egy hatalmas vasgyártáshoz szükségeltetnek, daczára ennek gyárai Angolhon tultermelése miatt, még is sinylődnek, s ott az 1877-iki bevétel 211,566 tonna különféle vas- és aczélnemű vala.

A vasgyártás szorult helyzetének általános okait kitüntetvén, áttérek a magyarországi és az ezzel szoros összeköttetésben álló osztrák birodalmi vasgyártásunkra. Az 1876-iki évben termeltetett vaskő: az osztrák birodalomban 554,965 tonna 2.023,855 frtnyi értékben,

Magyarországban	307,220 tonna
Erdélyben	37,497 „
Horvátországban	2,739 „

összesen 347,456 tonna 1.209,899

frtnyi értékben és így a magyarországi vasércz termelés az egész osztrák-magyar birodalom vasércztermelésének 38.5%-át teszi, azonkívül vitetett be az osztrák-magyar birodalomba

vasércz	2,429 tonna
a kivitel volt	38,159 „

és így a kivitel a bevittet felülmulta 35,730 tonnával.

Ezen adatokból látható, és a tapasztalatokból is tudjuk, hogy a birodalomnak mindakét része sok és minőségre nézve kitünő vasérczekkel bir és miután főleg Magyarország az évi termelést feldolgozni nem képes — érczeink egy része az osztrák birodalom országaiba szállittatik, azért is a magyarországi nyersvas-termelés az egész osztrák-magyar birodalmi nyersvas-termelésnek nem 38.5, hanem csak 32°/_o-át teszi, az 1876-iki évben az osztrák nyersvas-termelés 273,046 tonna,

Magyarországé pedig	108,405
Erdélyországé	17,928
Horvátországé	1,047

összesen 127,380 tonna, még pe-

dig 5.349,960 frtnyi értéket képviselt.

Nyersvas vitetett be külföldről az osztrák birodalomba az 1876-iki évben	38,057 tonna
kivitetett	7,317 „

és így a bevittel a kivitelt felülmulta 30,740 tonnával.

A vasérczek kitünősége és az ezekből készült kitünő minőségű nyers vas, továbbá azon nagymennyiségű és jó minőségű kőszéntelepek mellett, melyekkel birunk, az osztrák-magyarországi vasiparnak súlypontja a vasfinomításban, illetőleg az aczél és ezekből készült tárgyak gyártásában rejlik.

Összehasonlítottván az osztrák birodalmi vasfinomítókat, főleg ezeknek aczélgyárait és ezeknek termelési képességét a magyarországiakkal, akkor látni fogjuk, hogy

az osztrák birodalmi gyárak a magyarországi gyárakat úgy benső berendezésöknél, mint termelési képességöknél fogva összehasonlíthatlanul felülmulják, oly annyira, hogy csak a Beszemer gyárakat felemlítve — jelenleg az osztrák birodalomban 12 Beszemerko hó 30 converterrel, Magyarországon pedig egyedül a resiczai gyár 2 converterrel dolgozik.

A vasfogyasztásnak legnagyobb részét a vasuti szükséglet képezi, és miután ott is mindinkább a jobb és tartósabb aczélgyártmányokat keresik, ezeknek szükségleteit tehát csakis az osztrák finomító gyárak szolgáltatathatják, látjuk ezt pl. a vassineknél, hol az osztrák-magyar birodalomban lett termelve,

az 1870-iki évben	89,790	tonna	vertvasból
	17,307	„	aczélból

az 1876. évben azonban már csak

	18605	tonna	vertvasból, helyé-
be azonban már	79065	„	aczélból és így a

jelenlegi termelésnél a termelt aczélsin a vertvassinhez ellenkező arányban áll az 1870. évi termeléssel.

Az előbbieik szerint a magyarországi vasfinomítók az előrehaladott osztrák finomítók sulya alatt nagyon is szenvednek, és mert annakelőtte a magyar kincstári gyárak főleg sin és egyéb vasuti czikkek gyártásával foglalkoztak, most azonban ebbeli gyártmányait el nem adhatván, jelenleg szintén kereskedelmi vasak gyártásával foglalkoznak, minek folytán a magán vasfinomítók nemcsak az osztrák birodalmi vasgyárak által előidézett eladási versenyzés folytán is tetemesen sujtatnak, oly annyira, hogy már is a létkérdéssel küzdenek.

A vasgyárak, mint mondatott, a vasutakban találják legnagyobb fogyasztóikat, hogy tehát nemzetgazdaságtunkra befolyással bíró vasgyáraink új lendületet nyerjenek és a végmegbukástól megmentessenek, a legegészségesebb, legcorrectebb óvszer abban állana: hogy magyarországi vasutaink minden szükségleteiket a belföldi gyárakból fedezzék, a mit főleg az államvasutaktól, és a garantirozott vasutaktól követelni is lehet.

Hogy pedig a vasutak minden szükséglete hazai vasgyárainkból fedezhető legyen, szükséges, hogy a kormány

vasgyárai, melyeknek hivatásuk lévén leginkább a vasutak részére dolgozni, a vasutak igényeihez képest rendeztesse- nek és felszereltesse- nek, és nehogy a nagyobb összegeket megkivánó befekteté- ek utáni jövedelmezés ismét kétséssé váljék — az egész államvagyon régi, czélszerűtlen, és drága kezelésének helyébe egy, a mostani igényeknek megfelelő és lehetőleg olcsó kezelést kell helyettesíteni, mely valódi szakismerettel a vállalat egész belső szervezetét képes áthatni és a dolgok kivitelére rendelt erővel együttesen cselekedni.

Azért mondom, hogy ezen ujjitások valódi szakértelemmel ejtessenek meg, mert az eddigi tapasztalat igazolja, hogy a bányászatnál a valódi szakértelem némely helyen hiányzik, szolgáljon e példa igazolásul. Rhoniczon épül egy Bessemer kohó, ehhez a nyersvasat Tiszolcra fogják szállítani, Tiszolcra a vaskő hozatik Telekesről, a honnan Szent-Péterre tengelyen hozzák, innen vasuton megy Tiszolcra, itt felolvasztva 5 mértföldnyire viszik tengelyen Rhoniczra, ahol ismét felolvasztatik s készül belőle az acél, ehhez hozatik a kőszén Karvinből, szállítatik Besztercebányára vasuton, innen 6 mértföldre tengelyen Rhoniczra, az acél pedig visszahozatik tengelyen 1 mértföldre Brezovára singyártás végett, ez pedig 5 mértföldre vitetik tengelyen Beszterczére a vasutig.

A helyett tehát, hogy Tiszolcra állíttatnék fel a Bessemer, a hová vasuton jó a telekesi ércz, s a hol egyenesen a magas kemenczéből kőszén nélkül, s a második olvasztásnál veszteni szokott 10°/_o kaló fémveszteség nélkül lehetne az acélt készíteni, a kőszén és érczet sokkal megszébbre viszik, a fuvarbérrel s kettős olvasztással az előállítási költséget annyira növelik, hogy a gyártmány jövedelmezősége lehetetlen lesz.

Mindezt a kellő szakértelem hiányának kell felróni, mert a tudomány azt tanítja, hogy a Bessemer gyárak mindig az olvasztók mellett állíttassanak fel, így van az Albrecht főherczeg világhírű tescheni gyárában is.

A felhozott statisztikai adatokból az tűnik ki, hogy a világnak 14.324,619 tonnára menő évi vastermésből a ke-

leti tartományokra mi sem esik, maga a kelet hazája Ázsia csak 600,000 tonna vasat termel.

Oroszország pedig mindössze valamennyi tartományaival csak 426,896 tonnával járul a termeléshez.

Ekként a nyugot nevezhető a vastermelés hazájának, még pedig a nyugot végső pontja Angolország.

Ebből az következik, hogy mert a vasszegény kelet a vassgazdag nyugottól igen nagy távolban fekszik, így a szükséglet fedezésére megkívántató terméknek, míg a fogyasztók kezeibe kerül, óriási nagy utat kell megfutnia, mely szállítás sok költségbe kerül, ebből ismét az következik, hogy a keleten az versenyezhet legjobban a vas királyával, Angolországgal, a ki a kelethez legközelebb fekszik, s a kinek a szállításokhoz szükséges vas és vízi utjai megvannak.

Minthogy pedig mint vastermelő ország a kelethez a magyar állam fekszik legközelebb, természetszerűleg az foglalhat ottan legkönnyebben tért.

Ebből kifolyólag az aczélsin gyártás mellett előállított kereskedelmi vasárúk már természetszerűleg a kelet piaczaí felé gravitálnak, s ezen természetszerű piacztot elkerülhetlenül szükséges, hogy czélszerű állami intézkedések foganatba vétele által mielőbb elfoglaljuk.

Bosznia megszállása által tagadhatlanul Ausztria-Magyarország a keleti kereskedéshez egy hatalmas kulcsot nyert, a hol iparczikkeinek a kelet felé alkalmas elhelyezése iránt intézkedhetik, de mindenek felett fontos kereskedelmi foglalásnak tartom ezt a vasiparra nézve, ezt czélszerű vízi, s szárazföldi uti hálózat mellett a magyar kereskedelmi vasipar raktárává szerelhetjük fel, a honnan Törökországnak európai államait s az aegei tengeren ázsiai és afrikai Törökországot gyártnányainknak meghódíthatjuk.

E tekintetben egyedüli veszélyes versenytársunk lehetne Oroszország, de ez eltekintve attól, hogy alig termel annyit, a mennyi saját szükségleteit fedezhetné, s így kivitele nincs, félelmes vetélytársnak alig mondható, azért sem, mert az oroszországi gyárak legtöbbsnyire az Ural-hegységben, az ázsiai részben fekszenek, a honnan sem

alkalmas vizi, sem pedig vasuti közlekedés nem vezet s így terményeivel vagy igen nehezen, vagy csak nagy költséggel, vagy éppen nem jelenhetnék meg az általunk olesón s könnyen megközelíthető piaczkon.

A bányászat hanyatlásának egyik főokát képezi továbbá a pénzügyminiszteriumnak 1871. évi 1433. s 6192. szám a. kelt intézkedése, mely szerint a bányászat faszükségleteinek fedezésére szolgált, addig a bányakerületi igazgatóságok alatt álló bányakincstári erdők a bányászat kezelése alól elvonatván, a jószágigazgatóságok kezelése alá helyezettek s a bányaipar a faüzleti anyagot 10% illetve 15% leengedése mellett a folyó áron megvenni utaltatott, s mely szerint a fémbányászat számára a bányavárosokban fentartott ugynevezett „reservált“ erdők kezelése is a fémbányászattól elvonatott.

Ezen a bányászat részéről századokon át élvezett szolgalmi jognak elvonása által a bányaiparhoz elkerülhetlenül szükséges faüzlet-anyag értéke annyira megrágult, hogy a termények jövedelmezhetősége majdnem lehetetlenné tétetett, s ezen körülménynek tulajdonítható a többi között, hogy a zárszámadások szerint 1871. évtől, ezen intézkedés életbeléptétől a bányászat folytonos deficitel küzd.

Ezen intézkedés ellen a kiadás idejében a bányászat minden vidékéről felszólamlások tétettek, sőt ez irányban a ház kebelében is 1873. évben megindult egy élénk mozgalom, melynek az lett kifolyása, hogy 1873. év márczius 10-én pártkülönbség nélkül 34 legelőkelőbb képviselő a pénzügyminiszterhez egy remekül szerkesztett emlékiratot terjesztett be, melyben azon rendelet törvénytelenége s a nemzetgazdászatra való veszélyes volta kimutattatik, a többi között ezeket is mondják :

„Azon vidékeknek, melyekben nagyban üzetik a bányászat, éltető eleme csakis az, s csakis a bányauzlet volt s most is az, s csak ez lehet jövőben is. A kevés vagy éppen semmi termőfölddel nem bíró illetén vidékeknek, a mint e vadonokat egykor benépesített bányaipar ott megszűnik, egykori sivár, lakatlan állapotba kell visszaesniök, mert megszűnvén a kereseti ág, úgy az azzal közvetlenül foglalkozottaknak, mint az ezek által szükségelt egyéb ipa-

rosoknak kell, hogy tüzhelyüket elhagyva, egyebütt keressék megélhetésük eszközeit.

Érzékenyen sujtatik ez által a szomszéd földtermelő vidék is, melytől a fogyasztóknak nevezetes contingense elesik. Kihat e baj tetemesen az adóalap csökkentésére is. Beleveszvéen azonkívül a bányabeli nagyszerű pénzbefektetések és az elköltözött lakosok tüzhelyeik, a vérverejtéssel művelt kopár, köves, sziklás házi kertjeik s földjeik értéke; megfogy egyuttal a közvagyonosodás.

Sőt azóta is tétetett e házban a mult országgyűlésen egyik kitűnő szakbeli képviselőtársunk Sigmondy Vilmos által az eltörlésre nézve javaslat, de mindeddig e tekintetben orvoslás nem történt, s így gondoskodni kell, hogy ezen, a bányászatot valósággal lenyügöző pénzügyminiszteri rendelet mielőbb visszavonassék, esetleg pedig törvényhozásilag tárgyalassék.

Nem jelentéktelen a bányászat s a bányaiparra a jogi viszony sem; a mi bányászati viszonyaink az 1854. évi május 23-iki osztrák általános bányatörvény által, az eljárás pedig az országbirói értekezlettel szabályoztatik, de ezen törvény a mi viszonyainknak többé már meg nem felel, egyrészt azért, mert azt a 25 évi idő már túlszárnyalta, másrészt pedig azért, mivel nekünk az osztrákoktól sok részben eltérő bánya- és birtokviszonyaink vannak, kellene, hogy e törvényben a bányakincstári s a „reservált“ erdők is megoldást nyerjenek, azért egy ilyen bányatörvénynek s eljárásnak mielőbbi alkotása igen kívánatosnak mutatkozik.

Áttérek most az államjóságoakra; államjóságoink többnyire nagyobb complexusban s tömören vannak elhelyezve, ezekben bérrendszer szerint történik a gazdálkodás, kormányunk felismerte azon igazságot, hogy az államjóságo jövedelmezősége leginkább az által érhető el, ha a jövedelmek hosszabb időre adatnak bérbe, mert a rövidebb idejű bérleteknél a bérlők rendszerint az ugynevezett feles gazdászatot üzik, mi által a föld termő ereje folyton kizsároltatik s az által veszítvén tőkeértékében, a bér lejártával a bérösszeg mindég csekélyebb lesz, míg végre teljesen megroszulván, bérlő nem is fog akadni s így csakis

hosszabb idejü bérleteknél feltételezhető, hogy a bérlő házi kezelést folytat, jól felfogott saját érdekében a földbe befektetéseket tesz, s azt javítja, mi által azon helyzetbe jut, hogy ő a földért magasabb bért fizethet, az államjavadak pedig oly helyzetbe juthatnak, hogy helyes gazdaszat mellett állandóan fokozatosan nagyobb bérre tarthatnak igényt.

De ezen domináló elv nem mindenütt vitetik consequenter keresztül, többnyire a nagy kiterjedésü s jobb minőségü birtokok szoktak hosszabb időre kiadatni, míg a hegyes vidéki birtokok, melyek többnyire rétekből és kevesebb földből állanak, rendszerint 3—6 évre adatnak ki.

Ezen eljárás, mint az elvtől egészen eltérő, ellenkezik a jövedelmezőséggel, mert épen a hegyes vidékü földek azok, melyek talajuk rosszabb voltánál fogva a belterjes gazdaságot jobban igénylik, mint az alföldiek, s épen a hegyes vidékü rétek azok, melyek ha folyton karban nem tartatnak, elértéktelenednek; s épen a felvidéki földek s rétek vannak a teljes elértéktelenedés veszélyének leginkább kitéve, mert azokon a cserjék s bokrok kedves talajra akadnak s néhány évi elhanyagolás után a föld s rét cserjévé s majdan erdővé növi ki magát.

Azért a hosszabb idejü bérrendszer épen e helyeken van legjobban indikálva s épen e helyeken kell gondoskodnunk, hogy a birtokok állandóbb s megbízhatóbb kezekbe kerüljenek.

E birtokoknak egyébiránt a pénzügyi tekinteteken kívül vannak még közigazdaszati s politikai tekintetei is, tudjuk, hogy e birtokok többnyire, sőt mondhatni általán szláv ajku lakók között vannak és hogy e birtokok már majdnem mind tagositvák; az illető községbeli telkesek elszórt s rossz minőségü telkeiken a mezei ipart nem igen gyakorolhatják, s majdnem kizárólag a marhatenyésztéssel foglalkoznak, a mihez elegendő mennyiségü rét kell, de mert ismét a vidék sajátságánál fogva a rétek mind a hegyekben az uradalmi erdők között fekszenek, a kincstár pedig a tagositáskor el nem tűrhetette, hogy erdejének közepén más birjon kivüle valamit, a természetes következmény az volt, hogy a rét majdnem mind az uradalomé lett.

Ezen körülmény beálltával a lakosság egyedül ezen rétekre van utalva, ezt a szellemes tüzerek felhasználva a legtöbb esetben a községek orra elől a bérleteket kivették, s hallatlan magas áron adták albérbe, ennek pedig ismét az lett a természetes következménye, hogy nem bírván meg a magas legelő- s rétbért, a marhán tuladtak s ez oly ijesztő alakot ölt, hogy például Ungmegye közmunka összeírása szerint az uradalomhoz tartozó 30 négyszög mért-földnyi felső területén 1870-től a marha létszám majdnem 50 százalékkal csökkent.

Ennek meg az lesz kifolyása, hogy a lakosság a marhatenyésztésből eddig élvezett jövedelmeitől elesvén, véginségre jut, adóját nem fizeti, s szomorú helyzetét az államnak tudván be — netaláni rosszlelkű izgatások nélkül is — hazájának, melyben megélhetését nem találja önkénytelenül is ellenségévé válhatik.

Nekünk pedig magyaroknak nem az a feladatunk, hogy állami családkból hű gyermekeket veszítsünk, de ellenkezőleg abba bevonjunk, s egy államnak sem lehet feladata, hogy népek milliói elszegényedjenek, elpusztuljanak s kivándoroljanak, mert hiszen a történelem s tapasztaláson eléggé okulhatunk, hogy csak nagy s gazdag nemzetek hatalmasak s életképesek.

Ezen politikai s nemzetgazdászati nézetek utaljanak tehát minket arra, hogy a hegyvidéki államjavak ne egyedül pénzügyi, de egyuttal politikai s közgazdászati ezélokra is használtassanak, s ott és akkor, a hol e mellett még a pénzügyi cél is elérhető, hazafiui kötelesség mulasztását látnám, ha a létező bajokat nem orvosolnánk s praeventiv szabályokhoz nem nyulnánk.

A hegyvidéki államjavak tehát ezen indokolásból az illető községeknek mint testületnek hosszabb időre méltányos árakon lennének bérbeadandók, magától értetődik, hogy ez által az államjövödelme nem cökkenne, sőt növekednék, mert hisz a községek most is kénytelenek harmadik kézből a bérleteket átvenni, s így azon nyereség, melyet azon harmadik kéz huz, az államkinestárnak jutna, ezen intézkedés megtételére az illetők, főleg pedig a Marmaros, Ugocsa, Bereg és ungi mintegy $\frac{1}{2}$ milliónyi oroszok némi

jogosultsággal is bírnak s méltán várhatják a már majdnem halaszthatlan segílyt a magyar kormánytól, mert ezeknek soraiból a Hórák, Kloskák, Jancuk, Jelacsicsok és Urbánok csordáik részére nem toborzottak, de a dicső emléktű Rákóczy Ferencz derék hadai s az 1848-iki forradalom hősei nagyrészt ezen derék, vitéz, ügyes s magyar érzelmű oroszokból állottak. De e nép nemcsak vérrel, hanem erkölcsileg is támogatja a magyar államiság eszméjét, elég legyen a tegnapi lapokra utalni, melyek mindannyian e nép felől a tanügybeni magatartásáért elismerőleg nyilatkoztak.

Ha vesszük, hogy az államjavak az eddigi részleges hosszú bérrendszer mellett is 7·31% -ot jövedelmeztek, bátran feltehető, miként az általános hosszú időre szabott bérrendszer legalább 1% nyi vagyis 450,000 frtnyi javulást fog eredményezni s így a pénzügyi helyzet is javul.

Azon körülmény, hogy az államnak 9.415,645 frt 41 1/2 krnyi bérkövetelése van kint, arra enged következtetni, mikép a bérlők nem teljesítik rendesen fizetéseiket, s hogy a kincstári jogkezelés nem elég prompt, mert hiszen mást az oly szigorral kötött bérszerződések mellett feltételezni nem is lehet.

Az államra, melynek napra szóló fizetései vannak, s melyek hitelünk megóvásáért a legpontosabban teljesítendőek, nem lehet az közömbös, hogy az ő hitelezői pontosan ne fizessenek, de nemcsak a fizetésbeni felakadhatás, de tényleges anyagi haszon is követelik, hogy az állam bérlői pontosan fizessenek; p. o. az állam terhei után 8 1/2, 9, sőt néhol 10%-os kamatot is fizet, a bérlők pedig a bérhátralékok után eddig csakis 6% késedelmi kamatot fizettek, s így az államnak kamatdifferenciákban átlag 3% vesztesége volt a mi 10.000,000 frtnál évenként 300,000 frtot teszen.

A 10 évi tapasztalás igazolja, hogy a mostani kincstári ügyészi hivatalok mellett, melyeknek reformjáról később szólók, a bérletek pontos befizetése nincs biztosítva a bérhátralékok összege évről-évre ugyanaz, sőt a helyett, hogy fogyna, még emelkedik; így szaporodott ez fel 1877. évben 3·11% százalékkal, de a perrendtartás hiányossága s a bírósági eljárásnak lassu volta is sok részben okai ezen baj-

nak s így kell egy más biztos szerről gondoskodni, mely azt gyökeresen orvosolja.

Nézetem szerint ezen czél csak úgy lenne elérhető, ha az államjavak utáni bérek az adótartozás behajtás módozatainak kiváltságaival birnának, igaz, hogy ez egy kissé szigorú eljárás, de stricte felvéve a dolgot nem igazságtalan, mert ha az állam az állami czélok közvetítéseért, a magán birtokostól járó díjat behajthatja executióval, akkor azt saját javadalmaikat haszonélvezők ellenében még inkább teheti.

Igaz, hogy bérleteknél előfordulhatnak a tulajdonos és bérlő között különféle magánjogi természetű kérdések, melyek a bér fizetésére kihatással lehetnek, de az állam s bérlői között ilyen kérdések nem keletkezhetnek, mert a szerződések oly szigorúak, hogy minden kérdés keletkezését kirekesztik, s különben is az állam az adón kívül adósai irányában már él ezen előjogával más esetekben, például az inségi kölcsön adásánál, a hol az illetőket közigazgatásilag exequálja s nem veszi igénybe a bíróságot, már pedig a kölcsönügyletből ép úgy folyhatnának magánjogi kérdések, mint a bérleti viszonyból.

A régi bérhátralékoknak behajtása iránt is kellene gondoskodni, ezeket talán legjobb lenne úgy mint az adóhátralékokkal történt, több évi szezletekbe beosztva erélyesen bekövetelni s biztosítani, nehogy idő folytán elveszzenek.

Megdöbbszentő eredményként constatálja az 1877. évi zárszámadás, hogy 1876. évben a bérhátralékokból 47,618 frt 40 kr elveszett, illetőleg leiratott; a ki ismeri a kincstári bérleteknél a feltételeket s ki ismeri a perrend e részbeni szigorát, azt e tény csakis megdöbbszentheti; a bérleti feltételek szerint a bér évnegyedenként előlegesen fizetendő, s a bérlet félévi bért képező óvadékkal biztosítandó, a perrend szerint pedig minden bérhátraléki követelésre a biztosítási végrehajtás feltétlenül megrendelendő; s így lehetetlennek látszik az, hogy mégis a bérből valami elveszzen, pedig hogy elvesz, az factum, tehát ez egy rejtély, mely megfejtésre vár, e rejtélyt, a ki némileg a gyakorlat kezelésbe be van avatva könnyen megoldhatja; nevezetesen az állami közegek óvadékkul készpénz vagy könnyen pénzzé

tehető állampapir helyett, többnyire ingatlan biztosítékot vesznek, ezen biztosítékok nem mindig érnek fel a félévi bérrel, de ha fel is érnek, ezeknek behajtása végett évekig kell a pert s árverést szorgalmazni, ezalatt az ingatlan értéke csökken, de ha nem is csökkenne, az árverésen a bérlő czinkosaival a lekötött birtokot — mert az állam nem árverel — potom áron megvéteti, s így vész el az államnak bérkövetelése, három- avagy négyszeres biztosíték mellett is.

Továbbá az ügyészi hivatalok néha a bérlők iránt elnézők is szoktak lenni, elmulasztván idején a biztosítást foganatosítani, időközben pedig az alap elenyézik.

Ez ellen az egyetlen óvszer, hogy a bér biztosítéka csakis készpénzben vagy állampapirban fogadandó el, mi által a bérnek teljes biztosításán kívül indirecte még azon czél is eléretik, hogy nagyobb keresés mellett az ugy is alacsonyan álló állampapirok ára emelkedni fog.

Végre elkerülhetetlenül szükséges kimondani, hogy a behajthatatlanná vált bérköveteléseket azon államhivatalnok köteles lesz megtéríteni, a ki a kellő időbeni behajtás s biztosítás iránt nem intézkedett.

Attérek most az államjavaknak jogügyi ellátására; a jogügyet vezetik az ugynevezett kincstári ügyészségek, a melyek a központi jogügyi igazgatóság alatt állanak, a kisebb, s kevésbé fontos ügyeket, magok az ügyészségek intézik el, a fontosabb ügyeknél pedig az információt az igazgatóságtól veszik.

Már az 1875. évi költségvetési tárgyaláskor november hó 26-ik napján javaslatba hoztam, hogy a kincstári ügyészségek törültsessenek, ezen nézetemben azóta nemcsak hogy nem változtam, de ellenkezőleg megerősödtem, s most is mint akkor, azon véleménynek adok kifejezést, hogy ez az államvagyonra nézve igen czélszerű intézkedés lenne, mert a kincstári ügyészségek az 1879. évi előirányzat szerint 74,631 frtba kerülnek, államháztartásunkban pedig minden megtakarított fillérre szükségünk van, hogy a megzavart egyensúly helyreálltassék, s így egy 75,000 forintra menő megtakarítás lehetsége elől nem szabad kitérni.

Továbbá valljuk be őszintén, hogy az állam jogügyi kezelése nem a legjobb, nem hiszem, hogy léteznék a ma-

gán gyakorlatban annyi pervesztés, mint az államnál, közmondásos kezdett már lenni, hogy az állam majdnem minden pert elveszit, ez pedig magában véve igen nagy calamitás, mert igen sok pénzbe kerül; távol legyen töllem azt feltételezni, mintha az ügyészségek, a jogügyi igazgatóság személyzete nem lenne elegendő szakértő, avagy mintha a kedvezőtlen eredmény talán vastag mulasztások kifolyása lenne, mindezt nem állítom s nem feltételezem, de mind a mellett a tény mégis meg van, s mi lehet annak az oka?

Az ok nézetem szerint ott rejlik, hogy a fontosabb perekben az illető ügyész önállólag nem működven az informatókat a jogügyi igazgatóságtól veszi; sok esetben az igazgatóság — a mely a helyi körülményekkel nem ismerős — az ügyészségtől eltérő nézetben van, s más utasítást ad mint az ügyész javalt, már legyen azon utasítás akár helyes, akár helytelen, annak az ügyész engedelmeskedni köteles, de mert az nem a saját eszméje, s a védelem, illetve perbeszéd nem saját felfogása szerinti, az a dolog természetéből s a felelősség súlyának megosztásából kimagyarázhatólag nem úgy van kidolgozva, hogy a várakozásnak megfeleljen, a magán feleknek pedig a nagyobb ügyekben rendszerint a legügyesebb és legkörömfontabb ügyvédek lévén, a kik a disharmonián alapuló periratokat szétboncsolják, s a kik az ellenfél e részbeni gyenge oldalát felhasználják, s ez lehet oka a gyakori pervesztéseknek.

Szerény véleményem után tehát az államjavaknak kisebb jogügyei a megyei tiszti ügyészek kezébe lennének teendők, kiket a közigazgatási bizottság ellenőrizne; e részbeni javaslatom nem ellenkezik a gyakorlattal, mert hiszen az állam egyik igen fontos kérdését, a közadók jogi kérdését szintén a tiszti ügyészekre bizta, s mint a tapasztalás igazolja, ezt eddig nem volt oka megbánni, azt hiszem, hogy ez a perlekedés gyorsaságát, a megbizhatóságot emelné, s a mi legfőbb, nem kerülne semmibe, mert a tiszti ügyészek elegendőleg honoráltatnának a megítélendő perköltséggel, s ez által mintegy ösztönöztetnének a perek megnyerésére.

A nagyobb fontosságú ügyek jogi kezelési módját az általános kezelés mikéntjének előadásánál fogom felhozni,

most csak annyit érintek meg, hogy az egy a központban alakítandó államjavak igazgatóságához beosztott jogi osztály által történnék; a mostani perlekedési rendszer mellett, a hol a feleknek a tárgyalásokra nem kell megjelenni, de kész perirataikat a pertárba beadják, a jogügyeknek a központból költség nélküli ellátása lehetséges, s ez által azon cél lesz elérve, hogy véleménykülönbség nem lévén, a perek mindig az illetőnek a legjobb saját felfogása s meggyőződése szerint fognak kidolgoztatni.

Végül egész röviden szólok valamit az állami erdők-ről; mint már a bevezetésben jeleztem, az államerdők tőkék-jük értékének megfelelőleg 3.66%-ot jövedelmeznek átlag, a mi az adott viszonyokhoz képest kielégítő, főleg ha veszszük, hogy Angolországban maga a készpénz sem hoz nagyobb kamatot.

Igaz ugyan, hogy az erdészeti mérlegét 1870. évtől kezdve főleg az tette kedvezőbbé, hogy a rezervált bányakerdők s a bányászati kincstári erdők az 1871. évi pénzügyminiszteri rendelet alapján az erdőgazdasághoz csatoltatván, a bányák veszteségi számlája az erdők javára esett.

Ez idő szerint több fatermények elárusítása, vagy árának emelése által az erdő-üzemnél valami nagy jövedelemnövelésre gondolni sem lehet, azért, mert a magán erdőgazdák a földművelésben szenvedett gazdasági veszteségeiket, az erdőkben tultermelendő fával igyekeznek pótolni, mi által a fapiacz tulságosan elhalmoztatván a kereskedésben a faterményeknél a keresés és kínálás között nincsen meg a kellő arány, s így addig, míg ezen kereskedelmi conjecturák nem változnak, míg a tárgyalás alatt levő erdőtörvényjavaslat erőre nem lép s ez által a magánosok erdejében az erdőpusztításnak gát nem vettetik, s így a termelés a termő erőnek megfelelő mederbe nem tereltetik, gondolni sem lehet arra, hogy az eddigi termelésnél még nagyobb termelésre képes államerdők a termény szaporítása avagy árának felemelése által jövedelmezőbbekké tethessenek.

Mind az a mit e téren elérni lehet, legfeljebb a termények előállítási költségeinek lenyomása, az igazgatási költ-

ségeknak lejobbítása s egyes intézkedések életbeléptetése által elérhető megtakarításra szoritkozhatnak.

A termények előállításának költségei sok urodalomban nincsenek kellő arányban az azon vidékeken divó helyi árakkal, több helyen a termények előállítása s szállítása vállalkozóknak adatik ki magas áron és ez az erdészet szám-láját terhelőleg nyomja.

Igaz, hogy ezen intézkedés az által indokoltatik mi-ként az erdőüzembeni foglalatosság a munkásnál a szakér-telem bizonyos fokát igényli s azért kell ezen munkát drá-gábban megfizetni, ezen okoskodás ellenében azonban czá-folatlanul felhozható, mikép az erdőgazdászatnak módjában van, minden erdőgondnokságban egy-két szakértő munkás alkalmazása mellett a vidéki lakosságot — mely ugyis az erdőmunkára nagy fogékonysággal bir — kiképezni, s ez által nemcsak hogy az erdőüzemnél éretnék el kedvezőbb eredmény, mert a helybeli munkás mindig olcsóbb mint a külföldi, de a közgazdászat is támogattatnék, mert a hegyi szegény népet állandó munkával ellátván a kereset belföl-diek kezében maradna s azt nem raknák zsebre külföldiek.

Továbbá figyelem lenne arra is fordítandó, hogy a termények különféle nemeinek előállításánál bizonyos har-monicus arány követtessék, például a termények közül nem lenne szabad megengedni a tultermelést a műfánál, mert az által sok hulladék esik el a mi tüzfának használ-tatik, ez pedig kiszorítja a kereskedésből a termelt s kész-letben levő tüzi ölfát, ugy hogy egyes vidékeken a hulla-dékfa hogy el ne enyészszék, olcsón adatik, annyira, hogy alig kerül egy öl ilyen 70—80 krba, ez mindenesetre nye-reség, mert legalább valami jó be érte, de másrészt nagy veszteséget idéz elő, mert az értékesebb tüzi ölfá, melynek ára 5 —7 - 8 frt, kelendőségében nemcsak hogy veszit, de mert mint nagyobb észt usztatott anyag gyorsan elkorhad, s végkép elértéktelenedik.

Valamint az erdőgazdaság igazgatási költségeinek apasztása czélszerűbb igazgatási rendszer behozatala által az erdőüzem mérlege kedvezőbbé válik, ugy áll ez a bá-nyászat s államjóságoknál is, most tehát erről fogok még szólni.

Az államvagyon kezelése jelenleg egyes hivatalokra van bízva, melyek ismét kerületenként, ha a bányászathoz tartoznak, az egyes bányaigazgatóságok, ha pedig az erdőgazdászathoz tartoznak, az egyes jószágigazgatóságok vezetése alatt állanak.

A jelenlegi kezelés már azért sem nevezhető helyesnek, mert 1-ör drága, 2-or az egyes igazgatóságok rendszeren saját érdeköknél fogva egymás közt versenyeznek, és így gyakran a cél elérésénél nem igen válogatók az eszközökben és a vélt sikeres eredmény más igazgatóságoknak és így az államnak nagy kárára lett elérve.

Azért is ezen régi, a jelenlegi viszonyoknak meg nem felelő rendszer helyett, a melynek tulajdonképen csakis akkor volt értelme, a midőn vasutaink nem lévén — az egy kerületből a másikba való utazáshoz több hetekre lett volna szükség — egy újat a jelenlegi viszonyoknak minden irányban megfelelőbb rendszert helyettesíteni kell, azt pedig az által lehetne elérni, ha az országban levő összes igazgatóságok helyébe — épen úgy, mint az államvasutaknál — egy az ország fővárosában székelő, jól berendezett, a gondolható legtágasabb hatáskörrel ellátott bánya-, erdő-, só-, jogi és jószágigazgatóság szerveztetnék, mely az élén levő kitünő tehetségű elnökön kívül, minden egyes szakmánál egy külön, szakmájában teljesen kiképzett és megbízható előadóval s a hozzá tartozó személyzettel birjon. Ezen reductió folytán mintegy 300,000 forint megtakarítás remélhető.

Miután pedig továbbá az államvagyonnak egész kezelése a pénzügyminiszterium egész kezelésének keretébe egyáltalában be nem illeszthető, sőt a különböző érdekek folytán az egész államvagyonnak kezelése a pénzügyminiszteriumnál soha azon eredményeket adni nem fogja, a melyeket várni lehet, kívánatos: hogy az államvagyonnak kezelése a pénzügyminiszteriumtól elvétessék és átadassék a kereskedelmi miniszterium ügykörébe, a hová ez természeténél fogva tartozik.

Ajánlataimat még egyszer összefoglalva, ezek oda terjednek, hogy:

1-ör. A kormány egész figyelmét arra irányozza, miszerint magyarországi vasutaink egész szükségletüket magyarországi vasgyárainkból fedezzék.

2-or. Az államvagyon kezelése a pénzügyi tárczától a kereskedelmi tárczához tétessek át.

3-or. A jelenlegi elavult bánya-, jószágigazgatósági s ügyészi rendszernek megszüntetésével állittassék fel egy, a jelenkor igényeinek megfelelő központi bánya-, erdő-, só-, jószág s jogügyi igazgatóság.

4-er. A kincstári vasgyárak oly módon rendeztessenek be, hogy ezek a vasutak bárminemű megrendeléseit a legolcsóbban és legegyszerűbben elkészíthessék.

5-ör. Hazánk fémbányászata minden tehetségünkben álló eszközökkel régi virágzásába hozandó, törültsessenek el tehát a pénzügyminiszterium 1871-ben 1433. és 6192. számú intézkedései, a melyekkel a rezervált erdők a bányászati céloktól elvonattak.

6-or. A 23 erdőhivatal osztassék fel s helyébe állittassék csak 10 főerdőhivatal, melyek a gazdasági teendőket is végezzék.

7-er. A kincstári ügyészségek oszlattassanak fel s ezeknek teendőjével bizassanak meg a megyei tisztii ügyészek.

8 or. Az államjószágoknál hozassék be a hosszabb idejű bérrendszer, s a hegyvidéki javak a községeknek adassanak bérbe.

9-er. Alkottassék meg mielőbb a bánya, s erdészeti törvény.

10-er. Az állami javak utáni bér behajtására adassék meg az adóbehajtási kedvezmény.

11-er. A régi bérhátrálékok osztassanak fel 3 évre s biztosittassanak kellőleg.

12-er. Az idegenajku s a magyarul nem tudó állami hivatalnokok, kik főleg a bányászok — többnyire az osz-

trák érdekek szolgálatában állanak — a ház kifejezett óhaja szerint állomásaiktól mozdittassanak el.

Erős meggyőződés, mikép ezen intézkedések által az államvagyonnak évi jövedelme részint a jelzett megtakarítások által, részint a jövedelem fokozódása által legalább 2 $\frac{1}{2}$ millióval szaporítható, azért mindezeket a jövő költségvetésnél figyelembe vétel végett van szerencsém a pénzügyminiszter urnak figyelmébe ajánlani.

A költségvetést elfogadom.

